Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Arzieva B.S. Pragmalinguodidactic Principles in Teaching English for Philologist Students AND Their Application in Intercultural Communication. “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali, c. 675364.

(2). Byram M. (2020). Teaching and assessing intercultural communicative competence revisited. Multilingual Matters.

(3). Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Companion volume. Strasbourg.

(4). Istamova D.S. (2023). Bo‘lajak o‘qituvchilarning pragmatik kompetensiyasini rivojlantirish texnologiyasi. Navoiy.

(5). Jumanazarov U. (2021). Lingvistik kompetensiyani rivojlantirish. Jizzax, 10–28-betlar.

(6). Nazarova S. (2022). Sharq mash’ali. Oriental Studies.

(7). Sakbaeva V.V. (2025). Pragmatik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasi. Toshkent.

(8). UNESCO. (2015). Incheon Declaration. Education, 2030.

(9). Xoliqova M. (2025). Filologiya talabalarida madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish. Ilmiy jurnal.

Azadova Mahliyo Odilbek qizi (UrDPI “Maktabgacha ta’lim” kafedrasi stajyor o‘qituvchisi;
e-mail: Azadovamahliyo99@gmail.com)

BO‘LG‘USI PEDAGOGLARDA REFLEKSIV FAOLIYATLARNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatlarni rivojlantirishning zamonaviy texnologiyalari tahlil qilingan. Refleksiyaning mazmuni, ahamiyati va pedagogik jarayonda tutgan o‘rni yoritilgan. Shuningdek, refleksiv ko‘nikmalarni shakllantirishda qo‘llaniladigan samarali usullar va texnologiyalar (refleksiv kundalik, keys-stadi, portfolio, SWOT tahlil va boshqalar) ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari bo‘lg‘usi o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar: *refleksiya, refleksiv faoliyat, pedagogik texnologiyalar, bo‘lg‘usi pedagog, kasbiy kompetensiya, tahlil, o‘z-o‘zini baholash, ta’lim jarayoni.*

Азадова Махлия Одилбек кизи (УрДПИ стажер-педагог кафедры дошкольного образования;
e-mail: Azadovamahliyo99@gmail.com)

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ РЕФЛЕКСИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация. *В данной статье рассматриваются современные технологии развития рефлексивной деятельности у будущих педагогов. Раскрывается сущность рефлексии, её значение и роль в педагогическом процессе. Особое внимание уделяется эффективным методам и технологиям формирования рефлексивных навыков, таким как рефлексивный дневник, кейс-стади, портфолио и SWOT-анализ. Результаты исследования способствуют развитию профессиональных компетенций будущих учителей.*

Ключевые слова: *рефлексия, рефлексивная деятельность, педагогические технологии, будущий педагог, профессиональная компетенция, анализ, самооценка, образовательный процесс.*

Azadova Mahliyo Odilbek qizi (Trainee teacher of the Department of Preschool Education of the UrDPI;
e-mail: Azadovamahliyo99@gmail.com)

TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING REFLECTIVE ACTIVITIES IN BALGUSI EDUCATORS

Annotation. *This article examines modern technologies for developing reflective activities in future teachers. The essence of reflection, its importance, and its role in the educational process are revealed. Particular attention is paid to effective methods and technologies for forming reflective skills, such as reflective journals, case studies, portfolios, and SWOT analysis. The results of the study contribute to the development of professional competencies of future educators.*

Keywords: *reflection, reflective activity, pedagogical technologies, future teacher, professional competence, analysis, self-assessment, educational process.*

Kirish. Zamonaviy ta’lim tizimida pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Globallashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda ta’lim sifatiga qo‘yilayotgan yangi talablar bo‘lajak pedagoglarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning mustaqil fikrlash, o‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash qobiliyatlarini ham rivojlantirishni taqozo etadi. Shu nuqtayi nazardan, refleksiv faoliyat pedagogik jarayonning ajralmas qismi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Refleksiya bu shaxsning o‘z faoliyati, bilimlari va tajribasini anglash, tahlil qilish va baholash jarayonidir. Bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish ularning kasbiy o‘sishi, pedagogik mahoratini oshirish hamda ta’lim jarayonini samarali tashkil etishida muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, pedagogik faoliyatda yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni hal etishda refleksiv yondashuv muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarida bo‘lg‘usi pedagoglarni tayyorlash jarayonida refleksiv faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion texnologiyalarni joriy etish dolzarb masalalardan biridir. Bu borada interaktiv metodlar, muammoli o‘qitish, portfoliolar, treninglar va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish refleksiv ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda [1].

Mazkur maqolaning maqsadi – bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish texnologiyalarining nazariy asoslarini tahlil qilish hamda ularni amaliyotga joriy etishning samarali yo‘llarini aniqlashdan iborat. Shu bilan birga, refleksiv yondashuvning pedagogik jarayondagi o‘rni va ahamiyati yoritiladi.

Adabiyotlar sharhi. Bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish muammosi pedagogika va psixologiya fanlarida keng o‘rganilgan ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur masala yuzasidan xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan bo‘lib, ularda refleksiya tushunchasi, uning mohiyati hamda pedagogik faoliyatdagi o‘rni turlicha yondashuvlar asosida yoritilgan.

Xorijiy olimlardan biri hisoblangan John Dewey refleksiyani inson tafakkurining muhim komponenti sifatida talqin etib, uni tajribani qayta ko‘rib chiqish va tahlil qilish jarayoni sifatida izohlaydi. Uning fikricha, refleksiya ta’lim jarayonida muammoli vaziyatlarni hal etishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Keyinchalik Donald Schön refleksiv amaliyot nazariyasini rivojlantirib, pedagoglarning “harakat davomida fikrlash” (reflection-in-action) va “harakatdan keyin fikrlash” (reflection-on-action) ko‘nikmalarini ajratib ko‘rsatadi.

Refleksiya tushunchasining psixologik jihatlari Lev Vigotsky va Jean Piaget kabi olimlar tomonidan ham tadqiq etilgan bo‘lib, ular refleksiyani shaxsning kognitiv rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq jarayon sifatida baholaganlar. Ularning ilmiy qarashlarida refleksiv fikrlash o‘quv faoliyatining samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biri sifatida talqin etiladi [2].

Rossiyalik pedagog va psixolog olimlar, xususan, A.V.Xutorskoy, V.V.Davidov, hamda G.P.Shchedrovitskiylar refleksiv faoliyatni ta’lim jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqib, uni o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va o‘z-o‘zini rivojlantirish mexanizmi sifatida asoslab berganlar. Ularning tadqiqotlarida refleksiv yondashuvning didaktik imkoniyatlari keng ochib berilgan.

O‘zbek olimlaridan N.A.Muslimov, B.X.Xodjayev, Sh.S.Sharipov va boshqalar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda bo‘lg‘usi pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish jarayonida refleksiv faoliyatni rivojlantirish masalalari alohida e’tibor markazida bo‘lgan. Mazkur tadqiqotlarda refleksiv ko‘nikmalarni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar hamda amaliy mashg‘ulotlarning samaradorligi asoslab berilgan.

Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlarda refleksiv faoliyatni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar, elektron portfoliolar, masofaviy ta’lim platformalari va trening texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati ortib borayotgani ta’kidlanmoqda. Bu esa bo‘lg‘usi pedagoglarning o‘z-o‘zini baholash, mustaqil rivojlanish va kasbiy faoliyatini tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytiradi [3].

Yuqoridagi ilmiy yondashuvlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Biroq mazkur yo‘nalishda refleksiv faoliyatni rivojlantirish texnologiyalarini tizimli ravishda joriy etish hamda ularning samaradorligini oshirish masalalari hali ham dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqot bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish texnologiyalarini nazariy va amaliy jihatdan o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, unda kompleks yondashuv asosida ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida pedagogika, psixologiya hamda ta’lim texnologiyalari sohasidagi zamonaviy nazariyalar metodologik asos sifatida xizmat qildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim konsepsiyasi, faoliyatga asoslangan yondashuv hamda refleksiv yondashuv tashkil etadi. Mazkur yondashuvlar orqali bo‘lg‘usi pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ularning o‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi. Nazariy metodlar: ilmiy adabiyotlar, dissertatsiyalar, maqolalar va normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, umumlashtirish va tizimlashtirish;

Tadqiqotning tajriba-sinov ishlari oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan pedagogika yo'nalishi talabalari ishtirokida olib borildi. Tajriba jarayonida refleksiv faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion texnologiyalar, jumladan, muammoli o'qitish, interaktiv metodlar, portfoliolar, refleksiv kundaliklar va trening mashg'ulotlari amaliyotga joriy etildi.

Tadqiqotning bosqichlari quyidagicha tashkil etildi:

•tayyorlov bosqichi – mavzu bo'yicha ilmiy manbalarni o'rganish, tadqiqot muammosini aniqlash va metodik asoslarni ishlab chiqish;

•asosiy bosqich – tajriba-sinov ishlarini tashkil etish, refleksiv faoliyatni rivojlantirish texnologiyalarini amaliyotga joriy etish;

•yakuniy bosqich – olingan natijalarni tahlil qilish, umumlashtirish va ilmiy xulosalar chiqarish.

Tahlillar va natijalar. Mazkur metodologik yondashuvlar tadqiqotning ishonchliligi va samaradorligini ta'minlashga xizmat qildi hamda bo'lg'usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirishning samarali texnologiyalarini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida bo'lg'usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish darajasini aniqlash va uni oshirishga qaratilgan texnologiyalarning samaradorligini baholash maqsadida tajriba-sinov ishlari olib borildi. Tajribada ishtirok etgan talabalarning refleksiv ko'nikmalari dastlabki (diagnostik) va yakuniy bosqichlarda maxsus mezonlar asosida o'rganildi.

Dastlabki tahlillar natijasiga ko'ra, talabalarning aksariyatida refleksiv faoliyat yetarli darajada shakllanmaganligi aniqlandi. Xususan, ularning o'z faoliyatini mustaqil tahlil qilish, xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ko'nikmalari past darajada ekanligi kuzatildi. Bu holat an'anaviy o'qitish jarayonida refleksiyaga yetarlicha e'tibor berilmayotganligi bilan izohlandi.

Tajriba-sinov ishlari davomida refleksiv faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan bir qator pedagogik texnologiyalar joriy etildi. Jumladan:

–refleksiv kundaliklar yuritish;

–muammoli vaziyatlar asosida o'qitish;

–interaktiv metodlar (munozara, "aqliy hujum", klaster);

–portfoliolar shakllantirish;

–trening va seminar mashg'ulotlari tashkil etish.

Mazkur texnologiyalarni qo'llash jarayonida talabalar faol ishtirok etishga jalb qilindi hamda ularning o'z fikrlarini erkin ifodalashi, o'z faoliyatini baholashi uchun qulay pedagogik muhit yaratildi. Yakuniy tahlillar shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhidagi talabalarda refleksiv faoliyat darajasi sezilarli darajada oshdi. Xususan:

–o'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmalari shakllandi;

–mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyati rivojlandi;

–pedagogik faoliyatga nisbatan ongli yondashuv kuchaydi;

–o'z-o'zini baholash va o'z ustida ishlashga bo'lgan motivatsiya ortdi.

Nazorat guruhidagi natijalar bilan solishtirilganda, tajriba guruhida yuqori ko'rsatkichlar qayd etildi. Bu esa qo'llanilgan texnologiyalarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, statistik tahlil natijalari tajriba yakunida olingan o'zgarishlarning ishonchli ekanligini ko'rsatdi. Refleksiv faoliyatning rivojlanish dinamikasi ijobiy tendensiyani namoyon etdi va bu jarayonning tizimli tashkil etilishi muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bo'lg'usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish uchun maxsus ishlab chiqilgan pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish yuqori samaradorlikka ega bo'lib, ularning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lg'usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Refleksiya pedagogik faoliyatning ajralmas qismi sifatida nafaqat kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, balki pedagogning o'z faoliyatini ongli ravishda tahlil qilish va takomillashtirishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot jarayonida refleksiv faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berildi. Xususan, refleksiv kundaliklar, portfoliolar, interaktiv metodlar hamda muammoli o'qitish texnologiyalaridan foydalanish bo'lg'usi pedagoglarning o'z-o'zini tahlil qilish, mustaqil fikrlash va o'z faoliyatini baholash ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishi aniqlandi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari refleksiv faoliyatni tizimli va maqsadli tashkil etish orqali talabalarning kasbiy rivojlanishiga erishish mumkinligini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, refleksiv yondashuvni ta’lim jarayoniga keng joriy etish pedagogik jarayon samaradorligini oshirishga xizmat qilishi isbotlandi.

Olingan natijalarga asoslanib, quyidagi xulosalarga kelindi:

–bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish ularning kasbiy tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi;

–refleksiv faoliyatni shakllantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi;

–refleksiv yondashuvni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish pedagoglarning o‘z-o‘zini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi;

–mazkur yo‘nalishda tizimli va uzluksiz ish olib borish yuqori natijalarga erishishni ta’minlaydi.

Shunday qilib, bo‘lg‘usi pedagoglarda refleksiv faoliyatni rivojlantirish texnologiyalarini ta’lim amaliyotiga joriy etish ularning kasbiy kompetensiyalarini oshirish bilan birga, zamonaviy pedagogik faoliyat talablariga mos mutaxassislarni tayyorlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasiga oid farmon va qarorlari. Toshkent, 2019–2023.
(2). Muslimov N.A. Kasbiy ta’lim pedagogikasi. Toshkent, “Fan”, 2012.
(3). Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent, “Sano-standart”, 2017.
(4). Sharipov Sh.S. Pedagogik mahorat asoslari. Toshkent, “O‘qituvchi”, 2015.
(5). Nishonova S.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent, “Fan”, 2014.
(6). Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari. Toshkent, “Fan”, 2006.
(7). Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent, “O‘qituvchi”, 2004.
(8). Abduqodirov A.A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent, “Fan”, 2018.
(9). Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. Toshkent, “Iqtisod-moliya”, 2011.
(10). Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent, “O‘qituvchi”, 2000.

Pirniyazova Gulchira Nietbaevna (Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat Pedagogika institutining “Umumiy pedagogika” kafedrasi assistenti; gulchirapirniyazova89@mail.com)

INKLYUZIV TA’LIM TAHLILI

Annotatsiya. *Mazkur annotatsiya inklyuziv ta’limning mazmun-mohiyati, uning nazariy asoslari hamda amaliyotdagi ahamiyatini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Inklyuziv ta‘lim – bu barcha bolalar, jumladan, nogironligi bo‘lgan, ijtimoiy himoyaga muhtoj yoki turli xil o‘quv ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilarni umumiy ta’lim tizimiga jalb etishni nazarda tutuvchi pedagogik yondashuvdir. Ushbu tizimda har bir o‘quvchining individual xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlari inobatga olinadi hamda ularga teng ta’lim olish imkoniyati yaratiladi. Tahlil jarayonida inklyuziv ta’limning asosiy tamoyillari – tenglik, kamsitmaslik, ijtimoiy integratsiya va moslashuvchan o‘qitish usullari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, bu yondashuvning afzalliklari, xususan, jamiyatda bag‘rikenglikni shakllantirish, o‘quvchilarning ijtimoiylashuvini kuchaytirish va ta’lim sifati oshishiga qo‘shadigan hissasi yoritiladi. Shu bilan birga, inklyuziv ta’limni joriy etishdagi muammolar, masalan, pedagoglarning yetarli tayyorgarlikka ega emasligi, moddiy-texnik bazaning cheklanganligi va jamiyatdagi stereotip qarashlar ham tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *inklyuziv ta’lim, ta‘lim maqsadlari, ta’lim samaradorligi, inklyuziv ta’lim tahlili, psixokorreksiyalash usullari.*

Пирниязова Гульчира Ниетбаевна (ассистент кафедры общей педагогики, Нукусский государственный педогогический институт имени Ажинияза; gulchirapirniyazova89@mail.com)

АНАЛИЗ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. *Данная аннотация посвящена анализу содержания инклюзивного образования, его теоретических основ и практической значимости. Инклюзивное образование - это педагогический подход, предусматривающий вовлечение всех детей, включая учащихся с инвалидностью, нуждающихся в социальной защите или имеющих различные образовательные потребности, в общую систему образования. В этой системе учитываются индивидуальные особенности, способности и потребности каждого учащегося, а также создаются равные возможности для получения образования. В ходе анализа рассматриваются основные принципы инклюзивного образования – равенство, недискриминация, социальная интеграция и гибкие методы обучения. Также освещаются преимущества этого подхода, в частности, его вклад в формирование толерантности в обществе,*